

УДК 378.011.3-057.175

DOI: 10.31470/2518-7600-2020-8/2-190-212

**FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF
THE FUTURE VOCATIONAL TRAINING TEACHER IN
THE TRAINING PROCESS**

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**

Андрій Литвин,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики професійної
підготовки,

Andrey10716@i.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1400-6510>

ID: B-2142-2019

ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький

державний педагогічний
університет

імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського, 30,

м. Переяслав,

Київська обл., Україна, 08401

Andrey Lytvyn,

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of
Department of Theory and
Methods of Vocational training,

Andrey10716@i.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1400-6510>

ID: B-2142-2019

Pereiaslav-Khmelnytskyi

Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University, 30,

Sukhomlynskooho Str.,

Pereiaslav,

Kyiv region, Ukraine, 08401

ABSTRACT

The article considers and highlights various ways of formation of professional competence of future vocational training teachers in the process of vocational training. The analysis of

scientific research, past and present times. It is determined that in recent years in Ukraine intensified research on the formation of professional competence of future teachers in education. More and more teachers-researchers and teachers-practitioners are turning to the ideas of the competence approach as one of the leading directions of improving the national education system. The competence approach in the education system is the subject of scientific research. Competence is a property of man, which is a product of your own giftware activity initiated by the process of education, also is a private experience, acquired with the support of the teacher; it can exist in various forms: as a high level of skill; as a way of personal self (a habit, way of life, passion); as a result, the self-development of the individual, as a form of manifestation of individual abilities. It is determined that the need to introduce a competence-based approach to education in Ukraine is predetermined by the focus of vocational training on successful employment of the graduate and its stimulation to acquire and constantly deepen the necessary competencies. When considering the problem of vocational training in the conditions of modernization of education, the concept of «professional competence» is used, the definition of which unites three groups – related to activity, related to personality and related to knowledge, skills and abilities. From the review of research it is clear that competence is a way of existence of knowledge, skills, education, contributing to personal self-realization, finding a person's place in the world. The expediency of using professional competence in the process of vocational training is justified. Since personal readiness and professional competence are interrelated, the analysis of the main conditions for the formation of professional competence of the future teacher described in the psychological and pedagogical literature is carried out. Auxiliary, but necessary groups of conditions are allocated: normative, general pedagogical, professional-pedagogical, general social. With the help of competence training, students can master professional and personal knowledge through real relationships with other participants in the educational process.

Keywords: competence approach, activity, awareness, readiness, attitude, personality, methods.

Постановка проблеми. На сьогодні, коли відбуваються процеси глобалізації та інформатизації, освіта відіграє дуже важливу роль у соціальному, економічному і моральному розвитку суспільства. Навчання та компетенції людей стають найважливішими цінностями сучасної цивілізації та інформаційного суспільства, яке ґрунтується на знаннях.

В умовах глобальної перебудови української освітньої системи на західноєвропейські зразки, актуальними питаннями у теорії та методиці навчання є формування професійної компетентності майбутнього педагога.

Проблема формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання, здатного моделювати навчально-виховний процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї та технології навчання і виховання, є на сьогодні актуальною, оскільки професійно компетентний педагог має позитивний вплив на формування творчості у студентів і досягає кращих результатів у своїй професійній діяльності, що сприяє реалізації його професійних умінь.

Перехід до інформаційного суспільства вносить свої зміни в усі сфери життєдіяльності людини. Європейська та світова інтеграція України в контексті Болонського процесу активізує реформаційні процеси в галузі вищої освіти, спрямовані на досягнення рівня світових стандартів.

Однією із сучасних тенденцій у професійній підготовці фахівців є визначення результатів освіти через професійну компетентність, розробці якої приділяється значна увага дослідників різних галузей знань як в Україні, так й у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності педагога опікуються такі зарубіжні вчені, як Дж. Равен (Равен, 2002) явні та латентні компоненти компетентності особистості як психологічного феномену, У. Каннінг (Каннінг, 2002) соціальна компетентність педагога.

Теоретичні та прикладні питання компетентнісного підходу розробляють вітчизняні педагоги Н. Бібік (Бібік, 2010), О. Гура (Гура, 2008), О. Пометун (Пометун, 2004).

На сьогодні вчені виокремлюють різні шляхи формування професійної компетентності майбутніх педагогів.

Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти. Компетентнісний підхід в освіті представлений в роботах Ю. Варданяна (Варданян, 1998), В. Лозової (Лозова, 2002), О. Овчарук (Овчарук, 2004) та ін.

За визначенням О. Дубасенюк та О. Вознюка, компетентнісний підхід являє собою узагальнений прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду, що конкретизується в певній системі знань, умінь, навичок та готовності до професійної діяльності (Дубасенюк, Вознюк, 2011: 11-18).

Важливо не протиставляти компетентність знанням або вмінням, оскільки перше поняття є більш загальним, ніж поняття «знання» або «уміння». На думку Ю. Варданяна, з якою ми також погоджуємося, компетентність містить як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти, коли компетентний фахівець повинен не лише розуміти сутність проблеми, але й уміти практично її вирішувати, в залежності від конкретних умов застосовувати певний метод вирішення проблеми (Варданян, 1998: 74). Таким чином, компетентність виражає значення традиційної тріади «знання, уміння, навички», інтегруючи їх в єдиний комплекс. Крім того, компетентність визначається як поглиблене знання предмета або засвоєне уміння. Компетентність також доцільна для опису реального рівня підготовки фахівця, якого вирізняє здатність обирати найбільш оптимальні рішення, володіти критичним мисленням (Петрук, 2008: 68).

Важливо зазначити, що останнім часом в Україні активізувалися дослідження питання запровадження компетентнісного підходу в освіті. Дедалі більше педагогів-дослідників та освітян-практиків звертаються до ідей компетентнісного підходу як одного з провідних напрямів удосконалення вітчизняної системи освіти. Зокрема, компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження (Бібік, 2010; Гулай, 2009; Родигіна, 2005; Сисоєва, 2011) та ін.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміють спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Такий підхід скеровує освіту на формування цілого ряду компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), якими мають оволодіти слухачі під час навчання. У даному контексті масштабних акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Перевага надається тим із них, які містять комунікативно-ситуативні завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду слухачів, наближені до життя, майбутньої діяльності, такі, що стимулюють їхнє активне мислення. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку у слухачів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. При цьому навчальний заклад формує у випускника високу готовність до успішної діяльності в реальному житті. У такій концептуальній схемі учасники навчального процесу орієнтуються переважно на особистісно орієнтовані і діяльнісні моделі навчання. Це вимагає від педагога у навчально-виховній діяльності змістити акценти з інформаційної до організаційно-управлінської площини (Савченко, 2010: 3).

У найзагальнішому розумінні під компетентністю людини мають на увазі спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання. Загальні і фахові компетентності людина використовує у різних сферах діяльності для виконання певних завдань, вони також служать їй при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях (Химинець, 2010).

Мета статті – теоретично обґрунтувати систему формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання на основі компетентнісного підходу, як результату його особистої готовності до навчальної діяльності у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Необхідність впровадження компетентнісного підходу в освіту України зумовлюється націленістю фахової підготовки на вдале

працевлаштування випускника, на його стимулювання до набуття та постійного поглиблення потрібних компетентностей.

Компетентність – це здатність працівника кваліфіковано виконувати певні види робіт у рамках конкретної професії, досягаючи високих кількісних та якісних результатів праці. Науковцями компетентність розглядається як здатності, якості, властивості особистості як центральний конструкт, що включає результати навчання (знання, вміння, навички), а також систему ціннісних орієнтацій – когнітивну, операційно-технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну і поведінкову складові (Тархан, 2008: 146).

Щодо «професійної компетентності», то вона розуміється як – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця (Енциклопедія освіти, 2008: 722).

Професійну компетентність фахівця нині вивчають (Сисоєва, 2011; Гура, 2008; Зеленська, 2006) та інші. Компетентна в певній сфері людина має відповідні здібності, знання, вміння та навички, що дозволяють їй ефективно діяти.

Поняття компетентності педагога виражає єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, характеризує його професіоналізм та педагогічну майстерність. Науковці по різному підходять до пояснення поняття професійно-педагогічної чи педагогічної компетентності, зокрема: як складової професійно-педагогічної культури як характеристики професіоналізму; як готовності до професійно-педагогічної діяльності. Професійно-педагогічна компетентність передбачає здатність до формування особистості студента в умовах навчально-виховного процесу.

Погоджуємося з визначенням професійної компетентності педагога, яке запропонувала С. Скворцова: це властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності; це єдність теоретичної і практичної готовності до педагогічної діяльності; це спроможність результативно діяти, ефективно вирішувати стандартні та

проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності (Скворцова, 2009: 93-96).

Незважаючи на множинність підходів до визначення поняття «компетентність», загально визначеними є такі її характеристики:

- розуміння суті завдання, яке виконують;
- знання, досвід у певній галузі й активне його впровадження;
- вміння обрати засоби, адекватні конкретним обставинам;
- почуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність оцінювати власні помилки й коригувати їх (Рудь, 2006: 75).

Важливе значення для розуміння сутності компетентності має думка І. Зязюна про те, що компетентність, як екзистенціальна властивість людини, є продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти. Іншими словами, – це власний досвід людини, набутий при підтримці педагога (Рудь, 2006: 318). Компетентність як властивість індивіда, вважає вчений, може існувати у різних формах: як високий рівень умінь; як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєздатності, захоплення); як підсумок саморозвитку індивіда; як форма прояву індивідуальних здібностей тощо. Вона не прямо витікає з навчання як його продукт, а є, скоріше, наслідком саморозвитку індивіда, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу діяльнісного особистісного досвіду. Це форма існування знань, умінь, освіченості в цілому, які зумовлюють особистісну самореалізацію, знаходження вихованцем свого місця в світі (Зязюн, 2008: 332).

Щодо професійної діяльності, то у дослідженнях з проблем професійної підготовки в умовах модернізації освіти використовується поняття «професійна компетентність», визначення якого, на думку В. Гриньова, поєднує три групи – пов'язані з діяльністю, пов'язані з особистістю і пов'язані зі знаннями, вміннями та навичками (Гриньова, 2011: 24-25):

Перші визначення, пов'язані з діяльністю, – компетентність розкривається як ступінь відповідності

характеристик колективного чи індивідуального суб'єкту переліку вимог, які висуваються до певної професії:

– як здатність спеціаліста до досягнення чітко визначеної мети, ефективного здійснення професійної праці у певній галузі діяльності. Компетентність – це особистісна характеристика, яка засвідчує реальну здатність до виконання професійних дій (Лозовецька, Лук'янова & Козак, 2010: 12);

– як здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов (Веснин, 1998);

– як низка питань, у яких суб'єкт наділений пізнаннями, досвідом, і сукупність яких відтворює соціально-професійний статус та професійну кваліфікацію, а також деякі особистісні, індивідуальні особливості (здібності) й якості, що забезпечують можливість реалізації певної професійної діяльності (Сергієнко, 2011: 103);

– як здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективно професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних та етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації (Іванова, 2008: 110);

– як оцінна категорія, що характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здатностей людини дає їй можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати рішення у проблемних ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, які призводять до успішного досягнення поставлених цілей (Огарьов, 1995: 73);

– як рівень умінь особи, що визначає ступінь відповідності певній компетенції, яка дозволяє діяти конструктивно у швидкоплинних соціальних умовах (Дьомін, 2000: 35).

Другі визначення, пов'язані з особистістю – визначають компетентність як здібності та якості особистості, які

дозволяють їй обґрунтовано говорити про галузь своєї професійної діяльності й ефективно діяти в ній:

– як певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально, оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції (Маркова, 1996: 34);

– як актуалізована, інтегративна, така, що базується на знаннях, інтелектуально й соціокультурно зумовлена особистісна якість, що виявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань (Зимня, 2012: 5);

– як характеристика, що відображає ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для того, щоб досягти мети в певному виді професійної діяльності, а також забезпечити моральну позицію фахівця (Мітіна, 2005: 72);

– як складне інтегральне інтелектуальне, професійне та особистісне утворення, яке формується у процесі професійної підготовки у ЗВО, виявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття мети, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності (Ягупов & Свистун, 2007: 131);

Треті визначення, пов'язані зі знаннями, вміннями та навичками – характеризують компетентність з точки зору володіння знаннями, уміннями, навичками, які дозволяють мати судження про щось, висловлювати важливу, авторитетну думку:

– як сукупність певних ознак: наявність знань для успішної діяльності; усвідомлення значущості вказаних завдань для майбутньої професійної діяльності; набір операційних умінь; володіння алгоритмами вирішення професійних завдань; здатність до творчості у вирішенні професійних завдань (Кричевський, 2004: 67);

– як спосіб існування знань, вмінь, освіченості, що сприяє особистій самореалізації, знаходженню тим, хто навчається свого місця в світі, внаслідок чого освіта постає як високо

мотивована, а в іншому розумінні особистісно-орієнтована, що забезпечує потребу особистісного потенціалу, визнання особистості оточуючими і усвідомлення нею власної значущості (Болотов & Серіков, 2003: 9-10);

– як сукупність професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності (Кокур, 2012: 21).

При визначенні першої педагогічної умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців ми враховували думку В. Болотова та В. Серікова про те, що природа компетентності така, що вона як продукт навчання не прямо впливає з нього, а є наслідком саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистісного росту, результатом самоорганізації й узагальнення діяльнісного й особистісного досвіду. Компетентність, підкреслюють дослідники, є способом існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню людиною свого місця у світі. Саме тому освіта є високомотивованою й у справжньому сенсі особистісно орієнтованою, що забезпечує затребуваність особистісного потенціалу визнання особистості у суспільстві й усвідомлення нею самою своєї значимості (Болотов, Серіков, 2003: 12-13).

На наш погляд, будь-яка педагогічна система повинна відповідати основним методичним вимогам: мати наукову базу; науково обґрунтовувати освітні цілі; володіти ознаками системи; проектувати логіку процесу та, взаємозв'язок усіх частин. Таким чином, будь-яку педагогічну систему можливо розділити за принципом спрямованості на: навчальний процес; особистість педагога; особистість студента (Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій, 2011).

Оскільки особиста готовність і професійна компетентність знаходяться у взаємозв'язку, нами було проведено аналіз, описаних у психолого-педагогічній літературі, основних умов формування професійної компетентності майбутнього вчителя (Адольф, 1999: 32), (Nanzhao, 2005: 5), (Brown C. Chaos, 1998: 19). Ми виділяємо також наступні допоміжні (але необхідні) групи умов:

– нормативні – змістова й інноваційна готовність до професійної діяльності; установка на розвиток індивідуально-

психологічних професійно важливих якостей у нових соціальних умовах; індивідуальний підхід до формування професійної компетентності;

– загальнопедагогічні – забезпечення інтегративної цінності процесу формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу; актуалізація можливостей навчально-методичного й наукового забезпечення системи формування професійної компетентності педагогів; стимулювання процесу саморозвитку студентів і викладачів;

– професійно-педагогічні – наявність компетентних педагогічних дій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання; емоційно-оцінні відношення між студентами й викладачами;

– загальносоціальні – потреба у професійно-компетентних педагогах, здатних забезпечити реалізацію інноваційних освітніх цілей; престижність наявності високої професійної майстерності у студентів.

При компетентністному навчанні студенти опановують професійні і особистісні знання завдяки реальним взаємовідносинам з іншими учасниками освітнього процесу. Методи на основі інтерактивних взаємовідносин є засобами управління процесом засвоєння професійно значущих знань і особистісних переконань. Формування всіх складових професійної компетентності має колективний характер, використовуються активні методи навчання та нестандартні форми праці.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Зважаючи на здійснений аналіз професійної компетентності педагогів професійного навчання, на нашу думку, педагогічними компетентностями є: здатність вирішення освітніх проблем на основі їх методологічних основ і категорій педагогіки, закономірностей та законів вікового, анатомо-фізіологічного і психічного розвитку суб'єктів навчання, теоретичного осмислення та усвідомлення видів дидактичних і виховних цілей у професійній освіті; впровадження ідей сучасної педагогіки та інноваційних методів навчання і виховання в освітній процес, володіння педагогічними технологіями; розуміння перспектив розвитку суспільства і

професій, а також здатність передбачати наслідки педагогічних впливів; когнітивні уміння та навички демонструвати знання з фахової сфери щодо вирішення педагогічних завдань, презентації наукового матеріалу, його аргументації письмово та усно з можливістю оформлення наукової публікації; здатність до освітнього менеджменту; здатність адаптувати наукові досягнення до практики та вирішувати питання будь-якої складності, спираючись на методологію, базові знання з педагогіки, фундаментальних та спецдисциплін, застосовуючи теоретичні та експериментальні методи; здатність шляхом самостійного та незалежного навчання оволодівати новими знаннями, що є необхідним для професійного розвитку. Ми вважаємо, що дані елементи педагогічної компетентності майбутнього педагога професійного навчання можуть бути включеними до спеціальних (фахових) компетентностей програми освітнього рівня «Магістр» для студентів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Подальші дослідження вбачаємо у пошуку нових шляхів посилення формування професійної компетентності в підготовці майбутнього педагога професійного навчання в процесі фахової підготовки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Адольф В. А. Теоретические основы формирования профессиональной компетентности учителя: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. М., 1999. 49 с.
2. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Почат. шк. 2010. №9. С. 1-4.
3. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. *Педагогика*. 2003. 10. С. 8-14.
4. Варданян Ю. В. Стрoение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием: (На материале подготовки педагога и психолога): дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук: спец. 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки». М., 1998. 353 с.
5. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала: *Пособие по кадровой работе*. М.: Юрист, 1998. 96 с.

6. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»* 2011. 1 (1). С.21-26.

7. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. наук. фах. вид. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2009. 2. С. 41-51.*

8. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психологопедагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». К., 2008. 36 с.

9. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды. *Мониторинг образовательного процесса.* 2000. 4. С. 35.

10. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія. за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11-18.

11. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Основа, 2011. 176 с.

12. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

13. Зеленська Л. Д., «Проблема формування професійно-педагогічної компетентності вчених вищих навчальних закладів Слобожанщини (кінець ХІХ початок ХХ століття)», автореф. дис. канд. пед. наук, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків, 2006.

14. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании. *Иностранные языки в школе.* 2012. №6. С. 2-10.

15. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

16. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її

вдосконалення в закладі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С. 106-110.

17. Коқун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. 200 с.

18. Кричевский В. В. Профессия – директор школы: монография. СПб.: СПбАППО, 2004. 271 с.

19. Лозовецька В. Т., Лук'янова Л. Б., Козак Л. В.. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму в умовах ринкового середовища. *Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навчально-методичний посібник*. Київ. 2010. С.10-85.

20. Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с.

21. Митина Л. М. Профессиональная деятельность и здоровье педагога: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 368с.

22. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. (під заг. ред. О.В. Овчарук.) К. 2004. 111 с.

23. Огарев Е. М. Компетентность образования: социальный аспект. СПб.: РАОИО, 1995. 73 с.

24. Петрук В. А. Базові професійні компетенції – сутність поняття. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблем: Зб.наук.пр. Випуск 17*. Редкол.: І. А. Зязюн та ін. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. С.66-71.

25. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К.: «К.І.С.», 2004. С. 15-24.

26. Професійна освіта: Словник: навч. посіб. Уклад. С. У. Гончаренко та ін. К.: *Вища шк.*, 2000. 380 с.

27. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. [пер. с англ.]. М.: «Когито-Центр», 2002. 396 с

28. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*. 2006. Вип. 21. Ч. 1. С.73-82.

29. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічні видання. е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку»*. Поточні номери журналу та їх автори. Вип. 3. URL http://www.intellectinvest.org.ua/pedagog_editions_e_magazine_pedagogical_science_vyuski_n3_2010_st_16/. (дата звернення 11.12.2019).

30. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання. ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» АПН України*. 2011. №5. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf> (дата звернення 10.11.2019).

31. Сисоєва С. О. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю. Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті: збірник наукових праць. Рівне: НУВГР, 2011. С. 3-11.

32. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття. *Наука і освіта*. 2009. 4. С. 93–96.

33. Тархан Л. З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические и методические аспекты: монография. Симферополь: «Крымиздатпедгиз», 2008. 424 с.

34. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. *Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. [Електронний ресурс]*. URL: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>. (дата звернення 04.10.2019).

35. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА*. 2007. Т. 71: *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. С. 3 – 8.

36. Brown C. Chaos. Theory in the Social Sciences. (Book reviews). *American Political Science Review*, 1998, 91(2). P.1-19.

37. Nanzhao Z. Competencies in Curriculum Development. Paris: UNESCO IBE, 2005. 6 p.

38. Kanning, U.P. Soziale Kompetenzen - Definition, Strukturen und Prozesse [Text] I U.P. Kanning II Zeitschrift flier Psychologie. – Hogrefe - Verlag, Goettingen, 2002. № 210. S. 154-163.

REFERENCES

1. Adol'f, V. A. (1999) *Teoreticheskie osnovy formirovanie professional'noy kompetentnosti uchitelya* [Theoretical bases formation of professional competence of the teacher]: avtoref. dis. ... d-ra ped. nauk. M., 49 [in Russian].
2. Bibik, N. (2010). *Kompetentnist i kompetentsii u rezultatakh pochatkovoï osvity* [Competence and competencies in primary education results]. *Pochat. shk.*, 9,1-4 [in Ukrainian].
3. Bolotov, V. A. & Serikov, V. V. (2003). *Kompetentnostnaya model': ot idei k obrazovatel'noy programme* [Competence model: from an idea to an educational program]. *Pedagogika*,10, 8-14 [in Russian].
4. Vardanyan, Yu. (1998). *Stroenie i razvitie professional'noy kompetentnosti spetsialista s vysshim obrazovaniem* [Structure and development of professional competence of a specialist with higher education]: (Na materiale podgotovki pedagoga i psikhologa): dis. na soiskanie uchenoy stepeni doktora ped. nauk: spets. 13.00.01. «Zagal'na pedagogika ta istoriya pedagogiki». M., 353 [in Russian].
5. Vesnin, V. (1998). *Prakticheskiiy menedzhment personala* [Practical personnel management]: Posobie po kadrovoy rabote. M.: Yurist, 96 [in Russian].
6. Hrynova, V. (2011). *Profesiina kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu yak rezultat sformovanosti yoho pedahohichnoi kultury* [Professional competence of a teacher of a higher educational institution as a result of the formation of his pedagogical culture]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia»*, 1 (1), 21-26 [in Ukrainian].
7. Hulai, O. (2009). *Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova novoi paradyhmy osvity* [Competence approach as the basis of a new paradigm of education]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: elektron. nauk. fakh. vyd.. Nats. akad. Derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi: [b. v.]*, 2. 41-51 [in Ukrainian].

8. Hura, O. (2008). *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya psykholohopedahohichnoyi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchal'noho zakladu v umovakh mahistratury* [Theoretical and methodological foundations for the formation of psychological and pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution in the conditions of a master's degree]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dok. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity». K., 36 [in Ukrainian].

9. Demin, V. (2000). *Professional'naya kompetentnost' spetsialista: ponyatie i vidy* [Professional competence of a specialist: concept and types]. *Monitoring obrazovatel'nogo protsessa*, 4, 35 [in Russian].

10. Dubasenyuk, O. & Voznyuk, O. (2011). *Profesiyna pedahohichna osvita: kompetentnisnyy pidkhid* [Professional pedagogical education: a competence-based approach]: monohrafiya. za red. O. A. Dubasenyuk. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 11-18 [in Ukrainian].

11. *Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii* [Encyclopedia of pedagogical technologies and innovations]. avtorukladach N. P. Navolokova. Kh.: Osnova, 2011, 176 (Seriiia «Zolota pedahohichna skarbnytsia») [in Ukrainian].

12. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Akad. ped. nauk Ukrainy; vidpovid. red. V. H. Kremen. K.: Yurinkom Inter, 2008, 1040 [in Ukrainian].

13. Zelens'ka, L. (2006). *Problema formuvannya profesiynopedahohichnoyi kompetentnosti vchenykh vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Slobozhanshchyny (kinets' KhIKh pochatok KhKh stolittya)* [«The problem of formation of professional and pedagogical competence of scientists of higher educational institutions of Slobozhanshchina (the end of the XIX-beginning of the XX century)»], avtoref. dys. kand. ped. nauk, Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody, Kharkiv [in Ukrainian].

14. Zimnyaya, I. (2012). *Kompetentsiya i kompetentnost' v kontekste kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii* [Competence and competence in the context of the competence approach in education]. *Inostrannyye yazyki v shkole*, 6, 2-10 [in Russian].

15. Ziaziun, I. (2008). *Filosofia pedahohichnoi dii* [The philosophy of the pedagogical action]: monohrafiia. Cherkasy: ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho, 608 [in Ukrainian].

16. Ivanova, S. (2008). *Funktsionalnyi pidkhid do vyznachennia profesiinoi kompetentnosti vchytelia biolohii ta orhanizatsiia yii vdoskonalennia v zakladi pisliadyplomnoi osvity* [Functional approach to the definition of professional competence of a biology teacher and the organization of its improvement in the institution of postgraduate education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*, 42, 106-110 [in Ukrainian].

17. Kokun, O. (2012). *Psykhohohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia* [Psychology of professional development of a modern specialist]: Monohrafiia. K.: DP «Inform.-analit. Ahentstvo», 200 [in Ukrainian].

18. Krichevskiy, V. (2004). *Professiya – direktor shkoly* [Profession – the headmaster]. Monografiya. SPb.: SPbAPPO, 271 [in Russian].

19. Lozovetska, V., Luk'ianova, L. & Kozak, L. (2010). *Teoretyko-metodohichni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia sfery posluh i turyzmu v umovakh rynkovoho seredovyshcha* [Theoretical and methodological basis for the formation of professional competence of a specialist in the sphere of services and tourism in a market environment]. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia sfery posluh i turyzmu: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv, 10-85 [in Ukrainian].

20. Markova, A. (1996). *Psikhologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. M.: Mezhdunarodnyy gumanitarnyy fond «Znanie», 308 [in Russian].

21. Mitina, L. (2005). *Professional'naya deyatel'nost' i zdorov'ye pedagoga* [Professional activity and health of the teacher]: uchebnoe posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy. M.: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 368 [in Russian].

22. Ovcharuk, O. (2004). *Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu: stratehichni oriyentyry mizhnarodnoyi spil'noty. Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti*: [Development of the competence approach: strategic guidelines of the international community. Competence approach in modern education: world experience and

Ukrainian perspectives]. *Svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy*. (pid zah. red. O.V. Ovcharuk.) K., 111 [in Ukrainian].

23. Ogarev, E. (1995). *Kompetentnost' obrazovaniya: sotsial'nyy aspekt* [Competence of education: social aspect]. SPb.: RAOIO, 73 [in Russian].

24. Petruk, V. (2008). *Bazovi profesiini kompetentsii – sutnist poniattia* [Basic professional competence-the essence of the concept]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem: Zb.nauk.pr. Vypusk 17. Redkol.: I. A. Ziazium ta in. Kyiv-Vinnytsia: DOV «Vinnytsia», 66-71 [in Ukrainian].*

25. Pometun, O. (2004). *Teoriya ta praktyka poslidovnoyi realizatsiyi kompetentnisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krayin. Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti*: [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries. Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives] *svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy*. K.: «K.I.S.», 15-24 [in Ukrainian].

26. *Profesiina osvita* (2000). [Professional education]: Slovnyk: Navch. posib.. Uklad. S.U. Honcharenko ta in. K.: Vyshcha shk., 380 [in Ukrainian].

27. Raven, D. (2002). *Kompetentnost' v sovremennom obshchestve: vyyavlenie, razvitie i realizatsiya* [Competence in modern society: identification, development and implementation]. [per. s angl.]. M.: «Kogito-Tsentr», 396 [in Russian].

28. Rud, M. (2006). *Kompetentnisnyi pidkhid v osviti* [Competence approach in education]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia: Pedahohichna*, 21, 1, 73 – 82 [in Ukrainian].

29. Savchenko, O. P. (2010). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni vyshchii shkoli* [Competence approach in modern higher education]. *Pedahohichni vydannia. e-zhurnal «Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku»*. *Potochni nomery zhurnalu ta yikh avtory*, 3. URL: http://www.intellectinvest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16/ [in Ukrainian].

30. Serhienko, N. (2011). Profesiina kompetentnist suchasnoho vchytelia [Professional competence of a modern teacher]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu: elektronne naukove fakhove vydannia. DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity» APN Ukrainy*, 5. URL: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf> [in Ukrainian].

31. Sysoyeva, S. (2011). Pedahohichna kompetentnist' vykladacha vyshchoho navchal'noho zakladu nepedahohichnoho profilyu [Pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution of a non-pedagogical profile]. *Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy universytets'kiy osviti: zbirnyk naukovykh prats'*. Rivne: NUVHR, 3-11 [in Ukrainian].

32. Skvortsova, S. (2009). Profesiina kompetentnist vchytelia: zmist poniattia [Professional competence of the teacher: the content of the concept]. *Nauka i osvita*, 4. 93-96 [in Ukrainian].

33. Tarkhan, L. (2008). *Didakticheskaya kompetentnost' inzhenera-pedagoga: teoreticheskie i metodicheskie aspekty* [Didactic competence of an engineer-teacher: theoretical and methodological aspects]: monografiya. Simferopol': «Krymizdatpedgiz», 424 [in Ukrainian].

34. Khymynets, V. *Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia* [Competence-based approach to professional development of teachers]. Zakarpatskyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> [in Ukrainian].

35. Yahupov, V. & Svystun, V. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [Competence-based approach to training specialists in higher education]. *Naukovi zapysky NaUKMA*, 3-8 [in Ukrainian].

36. Brown, C. Chaos (1998). Theory in the Social Sciences. (Book reviews). *American Political Science Review*, 91(2), 1-19.

37. Nanzhao, Z. (2005). *Competencies in Curriculum Development*. Paris: UNESCO IBE, 6.

38. Kanning, U. (2002). *Soziale Kompetenzen - Definition, Strukturen und Prozesse* [Text] I U.P. Kanning II Zeitschrift flier Psychologie. - Hogrefe - Verlag, Goettingen, 210, 154-163.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто та виокремлено різні шляхи формування професійної компетентності майбутніх педагогів

професійного навчання в процесі фахової підготовки. Проведено аналіз наукових досліджень, минулих та теперішніх часів. Визначено, що останнім часом в Україні активізувалися дослідження питання формування професійної компетентності майбутніх педагогів в освіті. Дедалі більше педагогів-дослідників та освітян-практиків звертаються до ідеї компетентнісного підходу як одного з провідних напрямів удосконалення вітчизняної системи освіти. Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження. Компетентність це властивість людини, яка є продуктом власної життєтворчої активності, ініційованої процесом освіти, також це власний досвід людини, який набутий при підтримці педагога, вона може існувати у різних формах: як високий рівень умінь; як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєздатності, захоплення); як підсумок саморозвитку індивіда; як форма прояву індивідуальних здібностей. Визначено, що необхідність впровадження компетентнісного підходу в освіту України зумовлюється націленістю фахової підготовки на вдале працевлаштування випускника та його стимулювання до набуття та постійного поглиблення потрібних компетентностей. При розгляді проблеми професійної підготовки в умовах модернізації освіти використовується поняття «професійна компетентність», визначення якого поєднує три групи – пов'язані з діяльністю, пов'язані з особистістю і пов'язані зі знаннями, вміннями та навичками. З огляду досліджень зрозуміло, що компетентність є способом існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню людиною свого місця у світі. Обґрунтовано доцільність використання професійної компетентності в процесі фахової підготовки. Оскільки особиста готовність і професійна компетентність знаходяться у взаємозв'язку, було проведено аналіз, описаних у психолого-педагогічній літературі, основних умов формування професійної компетентності майбутнього педагога. Виділено допоміжні, але необхідні групи умов: нормативні, загальнопедагогічні, професійно-педагогічні, загальносоціальні. За допомогою компетентнісного навчання студенти можуть опанувати професійні і особистісні знання завдяки реальним взаємовідносинам з іншими учасниками освітнього процесу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, діяльність, усвідомлення, готовність, ставлення, особистість, методи.

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрены и выделены различные пути формирования профессиональной компетентности будущих педагогов профессионального обучения в процессе подготовки. Проведен анализ научных исследований, прошлых и теперешних времен. Определено, что в последнее время в Украине активизировались исследования вопросов формирования профессиональной компетентности будущих педагогов в образовании. Все больше педагогов-исследователей и педагогов-практиков обращаются к идеям компетентностного подхода как одного из ведущих направлений совершенствования отечественной системы образования. Компетентностный подход в системе образования является предметом научного исследования. Компетентность это свойство человека, которая является продуктом собственной жизнедеятельной активности, иницируемой процессом образования, также это собственный опыт человека, приобретенный при поддержке педагога, она может существовать в различных формах: как высокий уровень умений; как способ личностной самореализации (привычка, способ жизнедеятельности, увлечение); как итог саморазвития индивида, как форма проявления индивидуальных способностей. Определено, что необходимость внедрения компетентностного подхода в образование Украины предопределяется нацеленностью профессиональной подготовки на удачное трудоустройство выпускника и его стимулирование к приобретению и постоянного углубления нужных компетентностей. При рассмотрении проблемы профессиональной подготовки в условиях модернизации образования используется понятие «профессиональная компетентность», определение которого объединяет три группы – связанные с деятельностью, связанные с личностью и связанные со знаниями, умениями и навыками. Из обзора исследований понятно, что компетентность является способом существования знаний,

умений, образованности, способствующий личностной самореализации, нахождению человеком своего места в мире. Обоснована целесообразность использования профессиональной компетентности в процессе профессиональной подготовки. Поскольку личная готовность и профессиональная компетентность находятся во взаимосвязи, проведены анализ, описанных в психолого-педагогической литературе, основных условий формирования профессиональной компетентности будущего педагога. Выделены вспомогательные, но необходимые группы условий: нормативные, общепедагогические, профессионально-педагогические, общесоциальные. С помощью компетентностного обучения студенты могут осваивать профессиональные и личностные знания благодаря реальным взаимоотношениям с другими участниками образовательного процесса.

Ключевые слова: компетентностный подход, деятельность, осознание, готовность, отношение, личность, методы.